

გლობალიზაცია და საქართველო-ევროკავშირის ასოცირების შეთანხმების ეკონომიკური ასპექტები

ეთერია ემირ

ეკონომიკის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი, კავკასიის უნივერსიტეტი

სტატიაში განხილულია ეკონომიკური გლობალიზაციის ფონზე საქართველო-ევროკავშირის ასოცირების შეთანხმების ეკონომიკური ასპექტები. ასოცირების შეთანხმება, მისი ნაწილის ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი ვაჭრობის სივრცის (DCFTA) ჩათვლით, ევროკავშირთან უფრო ღრმა პოლიტიკურ-ეკონომიკური ინტეგრაციის მიღწევის მნიშვნელოვან მექანიზმს წარმოადგენს. თუმცა, საქართველო-ევროკავშირის ეკონომიკური ურთიერთობების არსებული დინამიკიდან ნათელია, რომ ამ ეტაპზე ასოცირების შეთანხმებას საქართველოს სავაჭრო ურთიერთობებზე და ქვეყნის საინვესტიციო მიზიდველობის ზრდაზე მნიშვნელოვანი გავლენა არ მოუხდენია, რაც ევროინტეგრაციის მიმართულებით რეფორმების შემდგომი ინტენსიფიკაციის აუცილებლობაზე მიუთითებს.

საკვანძო სიტყვები: გლობალიზაცია, ევროკავშირი, საქართველო, ასოცირების შეთანხმება, ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი ვაჭრობის სივრცე (DCFTA)

გლობალიზაცია, როგორც ყოვლისმომცველი და მრავალგანზომილებიანი პროცესი, განაპირობებს და განსაზღვრავს ცალკეული ქვეყნის, რეგიონული ინტეგრაციული ჯგუფებისა და ზოგადად, მსოფლიო ეკონომიკის განვითარების ტენდენციებს. გლობალიზაციის ერთ-ერთი გამოხატულებაა რეგიონული ინტეგრაციული პროცესების შემდგომი გაღრმავება, რაც გლობალიზაციის ნეგატიური ასპექტების შერბილების ერთ-ერთ ინსტრუმენტადაა მიჩნეული. ეკონომიკური გლობალიზაციის პროცესმა მნიშვნელოვანი ზეგავლენა მოახდინა ევროკავშირის სავაჭრო პოლიტიკის პრიორიტეტებზე და სავაჭრო პოლიტიკის სიმძიმის ცენტრმა გლობალური განზომილებიდან, ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის (ვმო) ფარგლებში მრავალმხრივი სავაჭრო ურთიერთობების რეგულირება, ორმხრივი ურთიერთობების შემდგომ გაღრმავებაზე გადაინაცვლა.

2014 წელს, ევროკავშირ-საქართველოს ასოცირების შეთანხმების გაფორმებით, რომელიც მოიცავს ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი ვაჭრობის სივრცის შესახებ შეთანხმებას (DCFTA), საქართველო-ევროკავშირის ურთიერთობებმა ახალი იმპულსი და დინამიზმი შეიძინა.¹ ასოცირების შეთანხმება თვისებრივად ცვლის ევროკავშირ-საქართველოს ურთიერთობებს, როგორც პოლიტიკური ასოცირების, ისე თანმიმდევრული ეკონომიკური ინტეგრაციის თვალსაზრისით. ამასთან, მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნული შეთანხმება არ ითვალისწინებს საქართველოს ევროკავშირში განწევრიანებას, ასოცირების შეთანხმების ეფექტიანი განხორციელება ევროკავშირთან პოლიტიკურ-ეკონომიკური ინტეგრაციის მაღალი დონის მიღწევის შესაძლებლობას იძლევა და წარმოადგენს ევროკავშირის წევრობისკენ გადადგმულ მნიშვნელოვან ნაბიჯს. ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, განსაკუთრებულ აქტუალურობას იძენს საქართველო-ევროკავშირის ეკონომიკურ ურთიერთობებში არსებული ძირითადი ტენდენციების ანალიზი, არსებული შესაძლებლობებისა და მთავარი გამოწვევების გამოვლენის მიზნით.

ასოცირების შეთანხმების ეკონომიკური ასპექტები: მოკლე მიმოხილვა

ევროკავშირის სავაჭრო პოლიტიკის ტრანსფორმაციისა და სავაჭრო პოლიტიკის ორმხრივი განზომილების პრიორიტეტულობის ერთ-ერთი გამოხატულებაა „აღმოსავლეთ პარტნიორობის“ სამ ქვეყნასთან (უკრაინა, მოლდოვა და საქართველო) ასოცირების შეთანხმების

გაფორმება, რომელიც მოიცავს ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი ვაჭრობის სივრცის შესახებ შეთანხმებას. ამ ქვეყნებთან აღნიშნული შეთანხმების გაფორმების შესაძლებლობა აისახა 2007 წელს ევროკომისიის მიერ შემუშავებულ დოკუმენტში „A Strong European Neighborhood Policy“. აღნიშნულ დოკუმენტში ხაზგასმულია საკანონმდებლო დაახლოებისა და რეგულაციური კონვერგენციის მნიშვნელობა ევროკავშირთან თანმიმდევრული ეკონომიკური ინტეგრაციის მიღწევის მიზნით.

¹ ასოცირების შეთანხმების მნიშვნელოვანი ნაწილი, მათ შორის კარი IV – ვაჭრობა და ვაჭრობასთან დაკავშირებული საკითხები ძალაშია 2014 წლის 1 სექტემბრიდან. საქართველო-ევროკავშირის ასოცირების შეთანხმება სრულად ძალაშია 2016 წლის 1 ივლისიდან.

აღსანიშნავია, რომ საქართველოს ეკონომიკაზე ასოცირების შეთანხმების გავლენის თაობაზე განხორციელებული კვლევების (UNDP, 2007; Case/Global Insight, 2008; Ecorys/CASE, 2012; Adarov, Havlik (2016)) მიხედვით, აღნიშნულ შეთანხმებას პოზიტიური გავლენა ექნება ექსპორტისა და პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ზრდაზე და ზოგადად, ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაზე, განსაკუთრებით გრძელვადიან პერიოდში. თუმცა, სხვა კვლევებში (Messerlin, Emerson, Jandieri, and Le Vernoy, 2011; Dreyer, 2012) ყურადღება გამახვილებულია ასოცირების შეთანხმებით გათვალისწინებული საკანონმდებლო და რეგულაციური დაახლოების შესაძლო უარყოფით ეფექტებზე.

აღსანიშნავია, რომ ასოცირების შეთანხმების ეკონომიკური ნაწილი მრავალნაწიანაგოვანია და დაფუძნებულია პირობითობის პრინციპზე. ასოცირების შეთანხმების ეკონომიკური ნაწილი უპირველეს ყოვლისა ასოცირდება შეთანხმების IV კართან – ვაჭრობა და ვაჭრობასთან დაკავშირებული საკითხები, რომელიც ითვალისწინებს ევროკავშირის შიდა ბაზართან საქართველოს ეტაპობრივ ეკონომიკურ ინტეგრაციას ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი ვაჭრობის სივრცის (DCFTA) ფორმირების მეშვეობით [1, მუხლი 1, პარაგრაფი h]. გარდა ამისა, ასოცირების შეთანხმების სხვა ნაწილები, კერძოდ, კარი V – ეკონომიკური თანამშრომლობა და კარი VI – თანამშრომლობის სხვა სფეროები, ასევე დაკავშირებულია ეკონომიკის ფუნქციონირებასთან. ასოცირების შეთანხმების ზემოაღნიშნული ნაწილები, საქონლით ვაჭრობის გარდა, მოიცავს მომსახურებით ვაჭრობას, კაპიტალის მოძრაობას, ასევე, საკანონმდებლო და რეგულაციურ დაახლოებას საბაჟო, სანიტარული და ფიტოსანიტარული, სახელმწიფო შესყიდვების, მომხმარებელთა და ინტელექტუალური საკუთრების უფლებების დაცვის, კონკურენციის, გარემოს დაცვის, შრომის და ა.შ. სფეროებში. ასოცირების შეთანხმებით ასევე გათვალისწინებულია ცალკეულ სექტორში საქართველოს შესაბამისი კანონმდებლობის ევროკავშირის კანონმდებლობასა და სტანდარტებთან დაახლოების კვალობაზე „სამრეწველო პროდუქციის შესაბამისობის შეფასებასა და აღიარებაზე შეთანხმების (ACAA)“ გაფორმება, რომელიც ოქმის სახით დაერთვება ასოცირების შეთანხმებას [1, მუხლი 48]. გარდა ამისა, ასოცირების შეთანხმებით ასევე გათვალისწინებულია შეთანხმების დანართებში ასახულ სფეროებში საქართველოს კანონმდებლობის ევროკავშირის კანონმდებლობასთან დინამიური დაახლოება, რაც გულისხმობს ევროკავშირის შესაბამისი კანონმდებლობაში განხორციელებული ცვლილებების ასახვას საქართველოს კანონმდებლობაში. ამდენად, ასოცირების შეთანხმება, საკანონმდებლო და რეგულაციური დაახლოების მეშვეობით იძლევა ეგრეთ წოდებული „ოთხი თავისუფლებიდან – საქონლის, მომსახურების, კაპიტალის და შრომის თავისუფალი გადაადგილება – სამის (საქონელი, მომსახურება და კაპიტალი) თავისუფალი გადაადგილების შესაძლებლობას, რაც ქვეყნების ეკონომიკებს შორის ინტეგრაციის მაღალი დონის მაჩვენებელია.

ზოგადად, ასოცირების შეთანხმების ეკონომიკური ნაწილი შესაძლებელია ორ ნაწილად დაიყოს. პირველი ნაწილი ითვალისწინებს საქართველოს ექსპორტისთვის ბარიერების გაუქმებას და შესაბამისად, წარმოადგენს ექსპორტის ზრდის ხელშემწყობ ფაქტორს. მეორე ნაწილი დაკავშირებულია საკანონმდებლო და რეგულაციურ დაახლოებასთან, რაც, თავის მხრივ, განიხილება როგორც ექსპორტის, ასევე უცხოური ინვესტიციების ზრდის ხელშემწყობ გარემოებად. გარდა ამისა, ეკონომიკის ცალკეულ სფეროებში ევროკავშირის ნორმებისა და სტანდარტების დანერგვამ უნდა უზრუნველყოს საქართველოსა და ევროკავშირის ეკონომიკების თავსებადობის ხარისხის თანმიმდევრული ამაღლება, რაც თავის მხრივ სხვა რეფორმების გატარების პარალელურად, ხელს შეუწყობს ქვეყნის საინვესტიციო მიზიდველობის ზრდას. მოსალოდნელია, რომ საქართველოსა და ევროკავშირის ეკონომიკების მაღალი თავსებადობა ხელს შეუწყობს ინვესტიციების მოზიდვას როგორც ევროკავშირის ქვეყნებიდან, ისე სხვა ქვეყნებიდან. შესაბამისად, ასოცირების შეთანხმებით განპირობებული უცხოური ინვესტიციების სტიმულირების ეფექტი არანაკლებ მნიშვნელოვანია, ვიდრე ვაჭრობის, კერძოდ ექსპორტის ზრდის ეფექტი. ნათელია, რომ საქართველოს ეკონომიკაზე ასოცირების შეთანხმების პოზიტიური ეფექტის გამოვლენის ორ ძირითად მიმართულებას ევროკავშირის ქვეყნებში საქართველოს ექსპორტის ზრდა და ქვეყნის საინვესტიციო მიზიდველობის ამაღლება წარმოადგენს.

საქართველო-ევროკავშირის ეკონომიკური ურთიერთობების ძირითადი ტანდენსიები

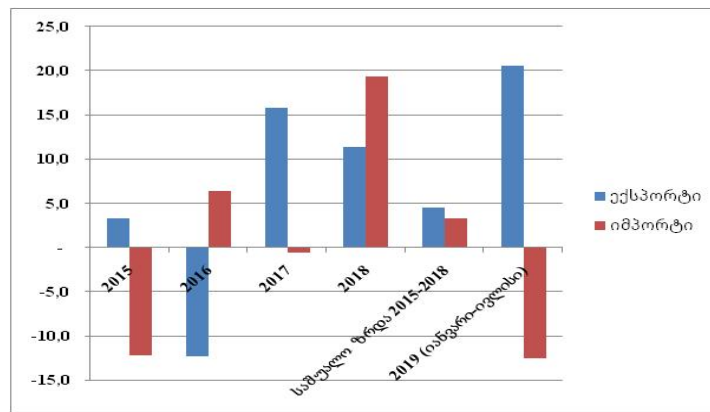
ასოცირების შეთანხმების გაფორმებამდე განხორციელებული ერთ-ერთი კვლევის თანახმად, საქართველო-ევროკავშირის ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი ვაჭრობის სივრცის ფორმირების შედეგად „...საქართველოს ექსპორტი მოკლევადიან პერიოდში 9%-ით, გრძელვადიან პერიოდში 12%-ით გაიზარდა. იმპორტი შესაბამისად გაიზარდა 4,4% და 7,5%-ით.“ [9, გვ. 37]. აღსანიშნავია, რომ 2014 წელს ევროკავშირში საქართველოს ექსპორტმა 624,2 მლნ აშშ დოლარი

შეადგინა. 2018 წელს, 2014 წელთან შედარებით, საქართველოს ექსპორტი გაიზარდა 16,9%-ით და შეადგინა 730,3 მლნ აშშ დოლარი. 2019 წლის იანვარ-ივლისში, ევროკავშირის ქვეყნებში საქართველოს ექსპორტი წინა წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით 20,6%-ით გაიზარდა. თუმცა, 2014-2018 წლებში საქართველოს ექსპორტის საშუალოწლიური ზრდის ტემპი მხოლოდ 4,6%-ს შეადგენს, რაც ერთობ დაბალი მაჩვენებელია. 2014 წელს ევროკავშირის ქვეყნებიდან იმპორტმა 2 371,9 მლნ აშშ დოლარი, ხოლო 2018 წელს 2 506,1 მლნ აშშ დოლარი შეადგინა. შესაბამისად, 2018 წელს, 2014 წელთან შედარებით, აღნიშნული მაჩვენებელი გაიზარდა 5,6%-ით. 2014-2018 წლებში, ევროკავშირის ქვეყნებიდან იმპორტის საშუალოწლიური ზრდის ტემპმა 3,3% შეადგინა. 2019 წლის იანვარ-ივლისში, წინა წლის ანალოგიურ პერიოდთან შედარებით ევროკავშირის ქვეყნებიდან იმპორტი 12,6%-ით შემცირდა (დიაგრამა 1).

გარდა ამისა, 2014-2018 წლებში მნიშვნელოვნად არ შეცვლილა საქართველოს საგარეო სავაჭრო ბრუნვაში ევროკავშირის ქვეყნების წილი. 2014 წელს, აღნიშნული მაჩვენებელი შეადგენდა 26%-ს [2, გვ. 12], ხოლო 2018 წელს მცირედით შემცირდა და შეადგინა 25,9% [3, გვ. 12]. შესაბამისად, საქართველო-ევროკავშირის ვაჭრობაში ცალკეული პოზიტიური ძვრების მიუხედავად, საქართველოს სავაჭრო ურთიერთობებზე ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი ვაჭრობის შესახებ შეთანხმების მნიშვნელოვანი გავლენა ჯერ კიდევ არ შეინიშნება (Eteria, 2019).

დიაგრამა 1

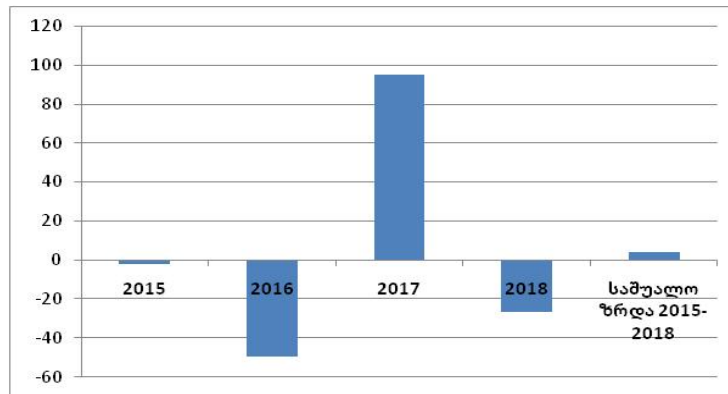
საქართველოს ექსპორტ-იმპორტი ევროკავშირის ქვეყნებთან (დინამიკა, %), 2014-2019 წლები

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

მეორე განზომილებას, რომელშიც საქართველოს ეკონომიკაზე ასოცირების შეთანხმების პოზიტიური ეფექტი უნდა გამოვლინდეს, ევროკავშირის ქვეყნებიდან უცხოური ინვესტიციების დინამიკა წარმოადგენს. თუმცა, 2014 წლის შემდეგ ევროკავშირის ქვეყნებიდან საქართველოს ეკონომიკაში ინვესტიციების მნიშვნელოვან ზრდას ადგილი არ ქონია. 2015-2018 წლებში, ევროკავშირის ქვეყნებიდან ინვესტიციების საშუალო წლიური ზრდის ტემპი მხოლოდ 4,1%-ს შეადგენს, რაც დაბალი მაჩვენებელია და მიუთითებს იმ გარემოებაზე, რომ ევროკავშირის ქვეყნების კომპანიებისთვის საქართველოს ეკონომიკა მიმზიდველ საინვესტიციო ადგილს ჯერ კიდევ არ წარმოადგენს (დიაგრამა 2).

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები (პუი) ევროკავშირის ქვეყნებიდან (დინამიკა, %),
2015-2018 წლები

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

აღსანიშნავია, რომ ასოცირების შეთანხმების განხორციელების თაობაზე ევროკომისიის ბოლო ანგარიშის თანახმად, საქართველო შეთანხმებული გრაფიკის მიხედვით ახორციელებს ნაკისრ ვალდებულებებს [8, გვ. 1]. თუმცა, 2014 წლის შემდგომ პერიოდში, საგარეო ვაჭრობისა და პუი-ების დინამიკა ნათლად ავლენს, რომ ასოცირების შეთანხმებასა და მის ნაწილს – ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი ვაჭრობის შესახებ შეთანხმებას მნიშვნელოვანი პოზიტიური გავლენა საქართველოს სავაჭრო ურთიერთობებზე და ქვეყნის საინვესტიციო მიმზიდველობის ზრდაზე ჯერ კიდევ არ მოუხდენია. ცხადია, რომ ამ ეტაპზე ევროინტეგრაციის მიმართულებით მიღწეული პროგრესი (საკანონმდებლო და რეგულაციური დაახლოების დონე) არასაკმარისია ევროკავშირთან უფრო ღრმა ეკონომიკური ინტეგრაციის მისაღწევად.

ცნობილია, რომ შედარებით ნაკლებად განვითარებული ქვეყნის მიერთება განვითარებული ქვეყნების რეგიონულ ინტეგრაციულ ჯგუფთან, როგორცაა ევროკავშირი, მთავრობის მიერ გონივრული ეკონომიკური პოლიტიკის გატარების შემთხვევაში ზრდის ექსპორტს და ქვეყნის საინვესტიციო მიმზიდველობას. თუმცა, გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ საქართველოს საინვესტიციო მიმზიდველობის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან განმაპირობებელ ფაქტორს შედარებით ლიბერალიზებული და დერეგულირებული ბიზნეს-გარემო წარმოადგენს. ამ ფონზე, ევროკავშირთან საკანონმდებლო და რეგულაციური დაახლოება, კანონმდებლობის დინამიკური დაახლოების ვალდებულების გათვალისწინებით, გაზრდის რეგულირების სიმძიმეს, რაც, თავის მხრივ, დაკავშირებულია მნიშვნელოვან სახელმწიფო და კერძო დანახარჯებთან.

გარდა ზემოაღნიშნულისა, ნათელია, რომ ასოცირების შეთანხმების ეფექტიანი განხორციელება მრავალი მიმართულებით სიღრმისეული რეფორმების გატარებას მოითხოვს, რაც შეიძლება მიჩნეულ იქნეს მთავრობის მარეგულირებელი როლის ზრდის მაპროვოცირებელ ფაქტორად. შესაბამისად, ასოცირების შეთანხმების განხორციელების ეფექტიანობა მჭიდროდ უკავშირდება გასატარებელი რეფორმების თანმიმდევრულობას და მასშტაბურობას. ზემოაღნიშნული გამონკვევების მიუხედავად, მნიშვნელოვანია ასოცირების შეთანხმების დროული და ეფექტიანი განხორციელება ევროკავშირთან პოლიტიკური ასოცირებისა და ეკონომიკური ინტეგრაციის უფრო მაღალი ხარისხის მიღწევის მიზნით.

დასკვნა

საქართველო-ევროკავშირის ასოცირების შეთანხმების ეფექტიანი განხორციელება ევროკავშირთან უფრო ღრმა პოლიტიკურ-ეკონომიკური ინტეგრაციის მიღწევის წინაპირობას წარმოადგენს. თუმცა, ამ ეტაპზე, აღნიშნული შეთანხმების როლი საქართველოს ექსპორტისა და საინვესტიციო მიმზიდველობის ზრდაში ჯერ კიდევ არაა მნიშვნელოვანი. ნათელია, რომ ევროკავშირთან აღნიშნული შეთანხმების გაფორმებით მიღებული სარგებელი მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული ასოცირების შეთანხმებით გათვალისწინებულ ყველა სფეროში რეფორმების თანმიმდევრულ და ეფექტიან განხორციელებასთან. ამასთან, ასოცირების შეთანხმების განხორციელება გრძელვადიანი, რთული პროცესია და ეკონომიკის ფუნქციონირების მნიშვნელოვან ტრანსფორმაციას გულისხმობს.

ლიტერატურა:

1. ასოცირების შესახებ შეთანხმება ერთის მხრივ, ევროკავშირს და ევროპის ატომური ენერჯის გაერთიანებას და მათ წევრ სახელმწიფოებსა და მეორეს მხრივ, საქართველოს შორის, 2014 წელი
2. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, სტატისტიკური პუბლიკაცია, საქართველოს საგარეო ვაჭრობა 2014 წელს, თბ., 2015
3. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, სტატისტიკური პუბლიკაცია, საქართველოს საგარეო ვაჭრობა 2018 წელს, თბ., 2019
4. Adarov, A. and Havlik, P. (2016). Benefits and Costs of DCFTA: Evaluation of the Impact on Georgia, Moldova and Ukraine, Joint Working Paper.
5. Case/Global Insight. (2008), Economic Feasibility, General Economic Impact and Implications of a Free Trade Agreement between the European Union and Georgia.
6. Dreyer I. (2012), Trade Policy in the EU's Neighbourhood. Ways Forward for the Deep and Comprehensive Free Trade Agreements, 'Studies and Research', Notre Europe, Paris, No. 90.
7. Commission of the European Communities. (2007), Communication on „A Strong European Neighborhood Policy.“ COM (2007) 774. Brussels
8. European Commission. (2019). Association Implementation Report on Georgia, Joint staff working paper, SWD (2019) 16 final, Brussels, 30.1.2019
9. Ecorys/CASE. (2012), Trade Sustainability Impact Assessment in support of negotiations of a DCFTA between the EU and Georgia and the Republic of Moldova. Final report. Rotterdam.
10. Eteria E. (2019), Georgia's Trade Performance in the Light of EU-Georgia Deep and Comprehensive Free Trade Area, ECOFORUM, Volume 8, Issue 2(19).
11. Messerlin, P. Emerson, M. Jandieri, G. and Le Vernoy, A. (2011). An appraisal of the EU's trade policy towards its Eastern Neighbors: the case of Georgia. The Center for European Policy Studies, Brussels.
12. UNDP. (2007), Assessment of the Impact of Potential Free Trade Agreement between the EU and Georgia.

GLOBALIZATION AND ECONOMIC ASPECTS OF THE EU-GEORGIA ASSOCIATION AGREEMENT

Eteria Emir

*Doctor of Economics, Associate Professor,
Caucasus University*

Summary

The article discusses the economic aspects of the EU-Georgia Association Agreement in light of economic globalization. The Association Agreement, including Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA), is an important mechanism to achieve deeper political-economic integration with the EU. However, it is clear from the current dynamics of the EU-Georgia economic relations that at this stage the impact of the Association Agreement on Georgia's trade relations and the country's investment attractiveness is not significant, which indicates a necessity of intensification of European Integration reforms.

Keywords: *Globalization, EU, Georgia, Association Agreement, Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA)*